

DAĞLARLA BOY ÖLÇÜŞEN ADAM

Yrd. Doç. Dr. Cahit EMRE*

Öyle insanlar vardır ki, yalnızca o dönemlerin temsilcisi olmakla kalmazlar, onlar aynı zamanda uğraşlarının da örneksel bir temsilcisi olurlar. Bu özellikleriyle onlarla ilgili pek çok olay kuşaklar boyu anlatılır durur. Özellikle günümüz gibi yalnızca genel topumsal değerlerin değil, uğraşsal değerlerin de olağanüstü bir hızla aşındığı, değerler karmaşasının yaşandığı dönemlerde, uğraşların sonsuza değin korunması gereken kimi değerleri ancak bu örnek insanların yaşamlarındaki ayrıntılarda bulunabilir. İşte Cemal Hoca, bu insanlardan biriydi, onun yaşantısının birkaç kişi arasında kalan küçük ayrıntılarında, yalnızca bugünkü bilim adamlarının değil, gelecek kuşakların da örnek alması gereken pek çok değer gizlidir. Bugün bu değerlerin birer birer elimizden kayışını gördükçe, Hoca'ya duyduğum özlem kimi zaman katlanılmaz boyutlara ulaşır.

Yıllar önce, Cemal Hoca'nın asistanı olmak için sınava girdiğimde, pek çok kişi Hoca'nın çok titiz olduğunu belirterek "ne yaptığının farkında mısın?" diyerek beni vazgeçirmeye çalışmıştı, sanki titizlik, yaptığı işe gereken önemi vermek, her zaman, her koşulda birinci sınıf iş yapmanın peşinde olmak, denkserlikten ödün vermemek, uğraşının saygınlığı söz konusu olduğunda ödünsüz olmak, boyun eğmemek kötü, kaçınılması gereken bir özellikmiş gibi. Çevremdeki insanların bu uyarıları bana doğru yolda olduğumu gösteriyordu aslında. Cemal Hoca ile birlikte çalıştığım on iki yıl da ilk günkü adımımın doğruluğunun kanıtı oldu. Cemal Hoca ile asistanı olmadan önce kişisel bir tanışıklığımız yoktu. 1984 Eylülünde kendisine sunduğum daktilo edilmiş Yüksek Lisans tez önerimi okuduktan sonra "iyi ki bizim alanda araştırma görevlisi oldun," dediği anda aramızda kurulan sıcacık sevgi köprüsü hala sapasağlam ayakta. Bu sözden sonra ilk özel öğrencesini verdi: "Daktilo ile yazarken noktalama işaretlerinden sonra bir ara vermek gerekir. Bundan sonra buna dikkat edersin." dedi. Bundan sonra Hoca'dan o kadar çok şey öğrendim ki, bunları yalnızca alt alta sıralasam bile sayfalarca uzunluğunda bir dizelge olurdu. Hocanın anısına çıkarılan Armağan'da yer alacak bu yazıda bunlardan yalnızca küçük bir bölümünü, özellikle öğretim üyeliği uğraşının yukarıda sözünü ettiğim ana değerine ilişkin olanları uğraşdaşlarımla paylaşmak amacıyla burada anacağım.

Birlikte çalıştığımız on iki yıl içinde Hoca'yla hemen her gün görüşürdük. Birkaç gün görüşmediğimiz dönemlerde ise, ya Hoca ya da ben bir vesile yaratmaya çalışırdık. Bu görüşlerin hemen hepsi benim için başlı başına bir öğreneydi. Bu görüşmelerimizde

* A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi.

Hoca her zaman "iki uğraşdaşın sohbeti" havasını ustalıklı yaratırdı. Son yıllarda kendini verdiği dil çalışmalarıyla ilgili olarak çeşitli alanların uzmanlarıyla yaptığı telefon görüşmelerini özellikle benim yanımda yaparak, o görüşmelerden bir şeyler öğrenmemi sağladı. "Dur, ... beyi senin yanında arayayım" derdi.

Her zaman gerçeğin ayrıntıda gizli olduğunu söyler, araştırmacılığı, bilim adamlığını iğne ile kuyu kazmaya, keçiboynuzundan bal çıkarmaya benzetirdi. Bir araştırmacının derlediği bilgiler arasından gerçeği görebilme becerisine sahip olması gerektiğini her fırsatta anımsatırdı. Ortak bir çalışmamız sırasında derlediğimiz yüzlerce bilgi arasında o gerçeği bulduğumuz zaman duyduğumuz büyük mutluluğun ikimizin de yüzüne yansıdığı bir anda söylediği "Cahit'ciğim şu anki mutluluğumuzu hayali ihracatçılar hiçbir zaman tadamayacaklar" sözünü hiç unutamıyorum.

Hoca yalnızca işimizle ilgili bilgiler vermezdi, bir bilim adamının, bir öğretim üyesinin sahip olması gereken ana değerlerle tutumlar konusunda da sürekli olarak eğitirdi bizi. Bir öğretim üyesi olarak yaptığı her türlü değerlendirmede (sınavlar, tezler vb.) nesnellikle denkserlikten hiçbir zaman ayrılmadı. Üniversitenin çalkantılar içinde bulunduğu dönemlerde "sağdan soldan" gelen çeşitli etkileme çabalarına hiçbir zaman kaçıp vermedi. Kendisi hep birinci sınıf iş yapma çabasında olduğu için, birinci sınıf iş yapan kim olursa olsun, onun hakkında ne söylenirse söylesin hakkını teslim ederdi; kişisel olarak o kişiden hoşlanmazsa bile. Kötü bir çalışma ya da sınav kağıdı ile ilgili değerlendirmesi de yine aynı nesnellik, aynı denkserlik anlayışıyla olurdu. Hoca'nın elinde öylesine hassas bir terazi vardı ki, kimse hak ettiğinin ne bir gram fazlasını, ne de bir gram eksikliğini alırdı. Hoca bunu kimi zaman tek başına kalmayı, sevimsiz, aksi bir hoca görüntüsü vermeyi göze alarak yapardı. Öğrencileriyle kendisinin arasına hiç kimsenin girmesine hiçbir zaman izin vermezdi.

Bir bilim adamının her şeyden önce kafasının aydınlık, özgür olması gerektiğini söylerdi. Bilim adamının iktidar sahipleri karşısında eğilmesini hiçbir zaman doğru bulmadı. Bir bilim adamı ülke sorunları üzerinde yaptığı çalışmalarla ilgili olarak ertekilerle görüşebilirdi, ancak bu tür ilişkilerde saygınlığına halel getirecek bir davranış içinde olamazdı. Düşünce özgürlüğünü koruyabilmenin en önemli koşulu, erk sahipleri karşısında ya da başkaları karşısında kendini borçlu hissetmemek, doğruları çekinmeden dile getirebilme gücünü elinde tutmaktır. Bu nedenle o, ertekilerden hiçbir zaman kendisini ileride güç durumunda bırakabilecek hiçbir şey istemedi. Bir akşam TV haberlerinde dönemin YÖK Başkanının Cumhurbaşkanı karşısında yerlere kadar eğilmesi, Cumhurbaşkanı'nın ağzından çıkan her sözü onaylaması karşısında çok sinirlenmiş, şunları söylemişti: "ABD'de iken bir kamu binasının -büyük bir olasılıkla mahkeme binası idi- girişinde "bana dağlarla boy ölçüşecek adamlar getirin" yazıyordu. Bu adamlar köstebek yuvalarıyla bile boy ölçüşemezler." Dersimi almışım; "bir bilim adamı dağlarla boy ölçüşebilmelidir." O'nu yitirdikten sonra Hoca'nın yaşantısını gözümün önünde canlandırdığımda, onun gerek bilim adamı, gerek öğretim üyesi olarak, ana değerlerle ilgili ödünsüz tutumunun ardında hep "dağlarla boy ölçüşen adam olma" ülküsünün yattığını düşündüm. Bu ülküsüne ulaşmıştı da, o gerçekten de dağlarla boy ölçüşen bir adamdı. Hoca'yı her düşündüğümde aklıma hep bu sözün gelmesi, sanırım onu en iyi anlatan sözlerin bunlar olmasındandır.

Hoca'nın Türk dilinin arılaştırılmasıyla ilgili çalışmalarının altında da bu ülkünün yattığını düşünüyorum. Bir bilim adamı, kendi anadiliyle bilim yapabilmeliydi. Yıllarca yabancı ülkelerde yaşamış bir insanın bile kendi anadiliyle düşündüğü gerçeğinden yola

çıkarak, "bilimsel düşüncenin temeli olan kavramlar, terimler" kendi anadilimizde olmadıkça bilimsel gelişmemizin yeterli bir hızda olamayacağına inanırdı. Dilimizin özleşmesiyle ilgili inanılmaz tutkusunun ardındaki düşünce de buydu. Türkçe'nin bilim dili olarak en soyut terimleri bile karşılayacak güçte olduğunu, *Kamu Yönetimi* çevirisinde kanıtladı da. Bu konudaki aymazlıklarla, haksız suçlamalarla baş etmenin en iyi yolunun yabancı terimlere karşılık bulma işini nasıl yaptığını anlatmak olduğunu düşündü. Bu alanda da öncülük yaptı, *Sözcüklerin Öyküsü*'nü yazdı. Yaşama gözlerini yummasından birkaç ay önce kitabın yayımlanmış olması onu bir yandan çok mutlu etmiş, öbür yandan hüznlendirmişti; çünkü Kültür Bakanlığına 1992 yılında yayımlanmak üzere verdiği *Türk Hekimlik Dili*** henüz yayımlanmamıştı, yine yıllarını verdiği Sözlük fişlerde kalmıştı. *Türk Hekimlik Dili* bitmiş bir çalışmaydı; nasılsa yayımlanırdı, ya Sözlük? Son görüşmelerimizde "Mihçioğlu Sözlüğü" adını verdiği Sözlüğün fişlerden bilgisayara aktarılması, son denetimlerinin yapılarak yayıma hazırlanması işini de bana bırakmıştı. Onun öğrettiği, yaşamıyla gösterdiği ana değerlerden ayrılmadan, bize bıraktıklarını daha ileriye taşımanın yanında, yirmi yılını verdiği Sözlüğünü yayıma hazırlamak Hocama ödemem gereken bir gönül borcumdur.

Bir bilim adamı, bir öğretim üyesi olarak ödün vermez görüntüsünün ardında sıcacık, duyarlı, altın gibi insanın yattığını söylemek, onu yakından tanıyan insanlar için ilgi çekici bir şey olmasa gerek. Hoca'nın bu yönünü çok çeşitli vesilelerle görme, bu anlamda pek çok şeyi paylaşma mutluluğuna eriştim. Bu vesilelerden biri de, 1987 yılında ÖSYM Temsilcisi olarak, çocukluğunun geçtiği Artvin'e yaptığı geziden sonra kaleme aldığı "*Anneme Mektup*"tu. Geziden sonra bir hafta boyunca odasına kapanıp daktilo ettiği yazıda hem Türkiye'nin Cumhuriyetin ilk yıllarıyla bugününün çarpıcı bir karşılaştırmasını, hem de iç sızlatan "insan manzaraları" nı bulmak olanaklıdır. Hele bir "Ali Faik Olayı" var ki... Hoca bu yazıyı daktilo ederken beni odasına çağırır kimi bölümlerini bana okurdu. Daha bir ortaokul öğrencisiyken, takıldığı yoksul, okuldan sonra güğümle süt taşımak zorunda olan sınıf arkadaşı Ali Faik'in "Bu güğümlerin altında nasıl büyüyelim Cemal" yanıtı ikimizin de yüreklerini üretti; göz yaşlarına boğulduk. Bu da insanca duyarlıkları olmayanların hiçbir zaman yaşayamayacakları bir duyguydu. Bu yazının bir başka özelliği, Hoca'nın bilimsel yazıları dışındaki yazılarında da ne denli güçlü bir biçiminin olduğunu göstermesi. Bu güzel yazı da, sağlığında çok istediği halde yayımlanamamıştı. Armağan'da Hoca'nın bir başka yönünü bize anlatan bu yazıya da yer verdik.***

İki yıl önce aramızdan ayrıldığında Hoca'nın, gidişini bir ayrılış olarak görmediğimi, hep yanımızda olacağını söylemiştim. Onsuz geçen iki yılda o hep yanımızda oldu, yolumuzu aydınlattı, hep de öyle olacak. Ancak her geçen gün onun yokluğu bir başka dokunuyor yüreğimize. Hocam çok özliyoruz sizi.

** *Türk Hekimlik Dili*, Hoca aramızdan ayrıldıktan 1,5 yıl sonra, bu yılın başlarında Kültür Bakanlığınca yayımlanmıştır.

*** Hoca'nın değerli eşi Nurten Hanıma, çocukları Umut'a, Elife, Cem'e bu yazıyı bizimle paylaştıkları için burada bir kez daha teşekkür ediyorum.